

Aknai Tamás

A Csontváry szemeszter. A Csontváry-művésztelep 2013.

Dr. Udvardy György pécsi megyéspüspök és Dr. Miseta Attila orvoskari dékán segítségével vált lehetővé a művésztelep indítása, amely a Csontváry Múzeum épületében működhetett július 3. és 13. között. Legfőbb kérdésünk – amire valamiféle választ kerestünk – az volt, hogy egy olyan festő és értelmiségi, mint amilyen Csontváry Kosztka Tivadar volt, - és akinek értékelésében mindmáig erős véleménykülönbségek mutatkoznak – jelent-e, jelenthet-e bármely tekintetben is aktív inspirációt a jelen fizikai-spirituális problémáit feldolgozó képzőművésze számára? A Csontváry Múzeum épületében a Nagycsaládosok Országos Egyesületének pécsi irodájában kaptunk helyet. A pécsi Művészeti Kar hallgatói és tanára. Csanádi Hajnalka és Tóth Bianka textilműveket készített, Nagy Zsófia Magdolna, Keresztes Csilla és Tollas Erik olajjal dolgoztak, Góré Szabina viaszfestéses eljárással készült képeket festett. Én egy használt kaliforniai kalapdobozt festettem meg angyallal, a expedíció felirataival. Szeptember végén, vagy október elején kiállításon szeretnénk bemutatni az elkészült munkákat.

Laza rendszerességgel visszatérő kényszer olykor a kézenfekvő, vagy éppenséggel magától értetődő művészeti tényeket kézbe venni. Elcsodálkozom, hogy Pablo Picassóról úgyszólván nem beszélünk soha, miközben a huszadik század történetét elmélyülten és részletesen tanulmányozzuk. Mint ahogy manapság nem térünk ki Van Gogh életművére sem, vagy Damian Hirst munkáira odaadóbban. Mindenki ismeri ezeket, - gondoljuk - evidencia mind, nem szükséges szólni róluk. Azt hiszem, így vagyunk Rippl-Rónaival, de Csontváryval is. A Csontváry Múzeumban már egy évtizede hirdetek olykor szemináriumot, néha zsúfoltak ezek, néha alig jelentkezik rájuk. Két, háromévenként hirdetem meg ezeket a kurzusokat. Miért? Mert úgy vélem, a művésznövendékeknek, történészhallgatóknak nem lehet kárára, ha eredeti környezetben, valóságos anyagi tárgyi mivoltukban és léptékükben is meggyőző kulturális tényekkel találkoznak. Mert így minden más. Nem reprodukció vagy képernyő keltette érzékenységet vesz ilyenkor igénybe az ember. Pécs - ha tetszik - elkényezteti az embert. Mert Pécsen látható Csontváry Kosztka Tivadar legtöbb munkája. Mert fél évet szentelhettünk 2013 tavaszán arra, hogy a kiállított műveket egyenként megvizsgáljuk, hogy az alkotóval kapcsolatos források legjavát egyetemi hallgatókkal olvassuk, szóba hozzuk. Mert beszélgethettünk egymással arról, hogy kiben milyen élményeket ébresztenek a Csontváry művek. Hogy művésznövendékként milyen formában, módon lehetne kapcsolódni ezekhez? Miért? Mert mindannyian látjuk őket, miközben szokatlan feladatok elé állítanak ezek a képek. Kétkedünk a szemünk érzékenységében, az ítéloképességünkben, a józanságunkban, világnézetünk állékonyságában. A művészettörténeti konvenciók újrahaznosításának készítéseit lehűtik. Csontvárynál minden más. Mert a képek tökéletesek, és mert tökéletlenek. Mert teljesekek, és mert töredékesek. Az említett polarítások példák sokaságával szemléltethetők, végigjártuk ezeket. Volt rá 12 hetünk, egy teljes egyetemi szemeszter. Elementáris minta ez a Csontváry, sokaknak példa a művészi típusú, függetlenséget kereső és a szuverenitás elismerését megkövetelő magatartásra. Valamint az érzékenységre, aminek forrása minden, de nem a művészettörténet és a hagyományos kép - élvezet rutinja.

A szabadságszeretet tiszta kifejeződése minden munkája. Vágyakat követ, és csak valahonnan nagyon távolról, mélyről felderengő, gyakorlatban teljesen soha meg nem ismert céhes hagyomány reguláit. Amikre - mert nem ismeri igazán azokat - fittyet hány. E művelet csupán a tradíciót tisztelő történeti szemléletmód számára tűnik neveletlennek. A Mester maga - minthogy nincsen tisztában a tradícióból következő kötelmekkel - természetes viselkedésmódnak tekinti a konvenciókat mellőző szabadságvágy kifejezését. Műveivel átad

egy sor feladványt, ami tematikai és mesterségbeli elemekből szövődik egybe, elégséges alkalmat ad evvel egyszermind finom és durva, fényvel és árnyékkal telített színes felületek, a perspektíva destrukciójának, a kifejezések bumfordi vázlatosságának elemzésére. A fantáziálásra, fakturális megoldások, a mitológiai képzetek analízisére, felhív a szépség aktuális, szabad felfogásának - természettel is és a kulturális hagyománnyal is szembenálló - alkalmazására. Amelyhez majd meg kell teremteni a befogadásukhoz elégséges érzékeket és az értelmezésükhöz szükséges fogalmakat. Meghozni a haladás vagy maradás választásaihoz nélkülözhetetlen döntéseket. A tanórákon efféle kérdésekről beszéltünk, miközben közletről és távolról, minden irányból és világítási feltétel mellett vizsgálgtuk a felületeket.

Fél éven át elemeztük a kézzelfogható közelségben lévő műalkotások előtt annak a nyilvánvaló törekvésnek a rétegeit, amely szerint Csontváry vissza szeretné adni a világnak azt az emberi érzékekkel is akár felmérhető és természetes gazdagságát, ami már nem vezethető le közvetlenül a biblikus-mitologikus teremtéstörténetekből. És ami túl van a magától értetődés elfogadásának bornírt semlegességén. Csontváry még nem tartozik ahhoz a nemzedékhez, amelyben - a tudományos analízis késztetései nyomán - elvont, tiszta képletekké, fogalmi konstrukcióvá tisztulnak a természet alakzatai. Amelyben el is tűnik a jelentősége ennek a vastag valósághoz fűző kapcsolatnak. Csontváry számára még nincs eldöntve, hogy az emberi élet kellékei: az érzék, annak működtetése, az érzékelés, és az érzéki szükségletek vezérelte emberi törekvések már meghaladott talapzatnak számítanak-e, vagy éppenséggel még alkalmasak-e az eddig birtokolt képességek és ambíciók támogatására. Láttuk, amint a természetes jó eredeti-elsődlegesnek gondolt alakzatai, a kedvező geológiai, botanikai vagy zoológiai formációk mint rajzolják ki az egészséges, majd a szép képzeteinek speciális és új esélyeit a Csontváry vásznanon.

Az eldugott kicsiny magyar zászlók, a magyar történelem sorsfordulójának felidézése, a magyar táj apoteózisának megörökítésére irányuló kísérletei jelzik, hogy Csontváry mondanivalója nem idegen a nemzeti kultúra alaprétegeit jelentő témáktól sem. Jóllehet fontosabb törekvésnek látszik - a pécsi munkákon keresztül keresve a motivációkat - az egyetemes és mitológiai megalapozású példázatok létrehozása. És mindezen törekvések helyességének ellenállhatatlan odaadással történő bizonyítása. Kiváló lenne, ha mindebből felvillanhatna valami a következő tíz nap szorgalmát követően.

Szerdán, július harmadikán kezdtünk. Elfoglaltuk a múzeum alsó szintjén kijelölt termünket, amit Udvardy püspök úr használni engedett. Csütörtökön délutánra a múzeumot már beteríti a terpentín illata. Nem szereti mindenki. Fent a kiállításon az egyik teremőr allergiás rohamtól tart. Betérnek Ádám Zoltán, Losonczy István kollégák, barátságosan fecsegünk. Orsós Erzsébet is meglátogatja a barátnőjét, Biankát. Ők együtt mennek a délutáni kiállításnyitóra. Erzsébettel az államvizsgán találkoztam, dolgozatának konzulense voltam. Kikérdezett az elmúlt két hét eseményei felől, én pedig lelkiismeretesen meséltem neki Czestochowáról, Krakkóról, ahol ezen idő alatt jártam. A kultuszokról, a hitről és az imádságról. Egyetemi dolgokról, tennivalókról. Csak látszólag mozgalmassal egyébként a terem. Mindenki a munkájának szenteli magát, szótlannul festenek, öltögetnek széken ülve, Hajni esetében a nagy fakeret előtt állva kora reggeltől estig. Szinte pihenés nélkül. Erik elkezd színeztetni az álomképet, amely Csontváry allegorikus kompozíciójának motívumait is átírja, saját kedves állatalakjaival benépesítve a nagyméretű vásznot. Zsófi mintha elakadt volna. De a kihalt albínó rinocérosz már színes, és hatásos a macska tekintete, amin egy kis maki lovagol. Szabina is állatokat rajzol, akkurátusan méricskél a vászon felületén, alig látni még valamit a majdani munkából, mint ahogy Keresztes Csilla is csak a nagy szerkezeti elemek felvázolásáig jutott. Egy velencei veduta szigorúbb architektúrája a háttérben, jobbra

Csontváry önmagáról készített portréjának emléke, napszemüveget visel. Az Eskmo Band Page nótái vannak a rádióban, ez a zenénk most. Éppencsak észlelhető apró ritmusok, dallamos vokálzene.

Éppen négy óra van, ekkorra ébred fel igazán az ember, ha sikerült rendesen ebédelnie. Az itteniek nem ebédelnek rendesen, éberek ezért. A művésztelep nem gondoskodik az ellátásról. De ez nem téma, a finom aszkézis mintha hozzá tartozna a Csontváry előtt megvalósított áldozathoz. Ennek a napnak, a csütörtöknek a történetéhez tartozik viszont, hogy reggel megállapodtam bizonyos Szarka úrral, a püspöki kulcsárral, hogy nem kell lejönnie a múzeumhoz, mert a Nagycsaládosok Egyesületének képviselője kinyitotta a már termünket. Ne fáradjon. De megbeszéltem vele, hogy délután, a diploma kiállítás megnyitója miatt - és ebben a telep minden résztvevője érdekelt - fél ötkor kellene zárni. Utalt akkor Szarka úr Bencze Róbert sekrestyés úrra, aki a zárást végzi. Ígérte, hogy tájékoztatja őt a kérésünkről. Háromnegyed ötkor még senki nem jött, szerencsére megvolt a telefonszáma, hívtam. Nem válaszolt. Akkor lemondva arról, hogy az autómmal elviszek négy kollégát a Zsolnay negyedbe, a Galériába, már a vernisszázsra öltözve visszamentem a műterembe és minden érdekeltet elküldtem a saját kiállításukra. Ebből tehát kimaradtam. Ott silbakoltam az üres műteremben, vártam. Öt órakor még senki. Írok levelet az öcsémnek, megköszönöm a Martin Schultzról írt eligazítást. Válaszoltam Tóth Miklósnak, aki elküldte a doktoriskolás abszolutórium megszerzésére és a doktori eljárás indítására fogalmazott összeállítást. Olvasom, javítom, írok neki is. Levelezünk Fusz Gyurival, akiről most könyvet írok. Az elején vagyok. Találkozunk hétfőn, kifizetem neki a bor árát, amivel tartozom neki. És majd beszélgetünk. Öt óra harminc. Még mindig nem jön a kulcsár.

A megnyitó kint elkezdődött, Tímár Kati rendezte és nyitja meg a kiállítást. Majd valahogy elolvasom a szövegét, érdekel. Azért, mert kedves végzős tanítványaimról szól ez a kiállítás, akik közül számosnak konzulense, opponense voltam. Egy ilyen kénytelen malőr, feledékeny sekrestyés miatt nem lehetek ott a megnyitón. Szomorú vagyok. De nem töltöm haszontalanul az időt. Körülöttem a lassan besötétedő műteremben ott állnak a falnak támasztva a nagyméretű vásznak. Elkezdték őket festeni, már jelek vannak rajtuk, már üzennek, már okoznak annyi örömet, hogy a kiállításnyitó összejevetel kollegiális és társasági kellemessége nem is hiányzik annyira. Valamennyire azért hiányzik. Ezen a napon már nem találkozom senkivel a telep résztvevői közül. A szombat reggel Archangelo Corelli triószonátaival kezdődik. Nem oszlatja az oldószeres és a száradó olajfesték illatát, de kedvet ad a precíz munkához. Éjjel zivatar vonult át Pécs felett, párás, fátyolos a levegő, a fénytelen templomtér most nem erősíti fel a Csontváry koloritban meglévő inspirációt. A napsütés nélkül minden letompul, ilyenkor a művésznek magából kell eredeztetnie az energiákat, amelyekkel az erős megvilágításban felfedezhető színviszonylatok mégis láthatóvá tehetők (lehetnek). Nem kedvezőtlen körülmény a műalkotás megszületéséhez, a szimulatív effektusok bágyadtsága javára van az önállóságnak, a vállalkozó kedvnek, a teremtés szabad kockázatásainak. A sekrestyések restelkedtek, elmondták, hogy nem kapták meg a hírt a korábbi zárás szükségéről. A végzősök diploma kiállítását meg majd később megnézhetem. Sajnálom, hogy Tímár Kati megnyitóját és tárlatvezetését nem hallhattam. És ahogy múlik az idő, úgy változik is. A páratartalom ugyan magas, de kitisztul az ég, erős fények vannak, testes, formás felhők vonulnak gyorsan felettünk, fúj a szél. Kiviszi az erős terpentínillatot a teremből, de egy kicsit ég a szeme mindenkinek. Én is hunyorgok, dörzsölöm. A pólómat kék és bíborfestékkel összekenam. Festek. Belestem a *Szerelmesek találkozósa* képen (1902) lévő fekvő angyalkába, nem tudok szabadulni az alakjától. Kölcsönkérem az angyalt innen, majd egy kaliforniai csomag maradékát (hullámpapír felülnyomással, a feladó szignójával és a tartalmát feltüntető listával) dolgozom meg. A papír gyorsan szívja az olajat, a pigment is

szárad, a sötét színekkel ma végzek, a világosak majd hétfőn kerülnek rá, vasárnap megszenteljük az Úr napját. Mindenki nagyot lépett előre.

Erik egy zöld táblára krétával felvázolt alkalmi ábra benyomását keltő képet fest. Csontváry allegóriái jócskán átalakulnak, egyetértőleg állapítjuk meg: nem lenne szerencsés, ha teljes befejezettségre törne. A krétavázlat friss és elegáns, de a méret elvárja, hogy legyenek a felületen izgalmasabb részletek is, amelyek színesen, a festői kaland céljaként kiteljesedhetnek. Kész a flamingó és készül a cserépben lévő köznapi pozsgás virág színezése. Nem jut eszünkbe a neve azonnal. Néhány órával később igen: szanzavéria. (*Sansaviera trifasciata*). Hosszú, keskeny levelei szép rajzúak és előkelő hatásúak, Erik a *S. trifasciata* 'Laurentii'it festi meg, aminek sárga csíkos levélszegélyei vannak. Hajni egy Thonet karosszéken állva szövö a *Nagy Tarpatok* sziklagörgeteget érzéketető textilplasztikát. A szítászövetbe vezeti a színes fonalakat, és miközben teljesen nyilvánvaló, hogy itt egy szőttesszerű kompozíció készül, mégis felidéződik a természetes hegyalakulat, és a Csontváry kép ugyanígy. Benéznek a turisták, tetszik nekik a dolog, bólogatnak, amikor mondjuk, hogy mi végre is vagyunk itt. Aztán mennek fel a műtermi bűdösségből a kiállításra. De nyitva kell tartanunk az ajtót, hogy az oldószer szaga a huzattal valamennyire távozhasson. Szabina enkausztkával készülő képére már felkerült egy kis csikó, kerül majd rá még több is. Olvasztott viasszal adja meg a figurák alapvonalait. Bianka csaknem elkészült első figurájával. A *Sétalovaglás* (1909) úrlovas nőalakja és lovacskája került ki káprázatos varrótudománya nyomán először a kezéből. A színes szatén és bársony anyagok, a különösen torzult lovacska alakjai mind igen kedvesek, szerintem pontosan közvetítik, - miközben plasztikai formában, érzelmes textilszínekkel és tapinthatósággal meg is változtatják - a Csontváry kép eredeti összefüggését. Itt magányos lovas a nő, egy szem ember és egy szem állat együtt, aki mellé kerül majd pár is, a fehér ruhás, némiképpen magát Csontváryt formázó férfialak és annak fehér csődöre kerül majd a női nyeregben oldalvást ülő *pleasure rider* és aranselyem szőrű lova mellé. Szombaton este az utolsó pillanatig kihasználjuk az időt, hét után jönnek zárni a termet. Utána kocsmába megyünk, a kiosk teraszán ülünk le, a vihar előtti forróságban nagyfröccsökkel öblítjük le a festék, olajok, oldószerek gőzét.

Vasárnap nem dolgozunk. Eljönnek a hallgatók hozzánk ebédre. Előzetes egyeztetés történt a menü kiválasztásakor. Hat ember, eltérő ízlések és táplálkozási szokások, de megegyeztünk abban, hogy a halat mindenki szereti. Mi sem ellenkezünk a feleséggel, nem rossz vasárnapi kompozíció a vegyes halászlé, ha tetszik valakinek, tésztával, majd utána rántott ponty sokféle salátával, meg akinek így jó, majonézzel. Utána fagyaltot adunk fel, kávéfőzünk, cigarettázunk, Erik és jómaga szivarozunk a kertben. Szombaton korán reggel a piacon vettem harcsát és pontyot, rengeteget, többféle salátának valót, friss új hagymát. Meg is pucoltam a halat, besóztam, és eltettem a hűtőbe pihenni. Innen mentem a műterembe. De a vasárnap más. Nem megyünk a múzeumba. Tizenegykor találkozunk, beszélgetünk a kertben a kemence, a készülő halászlé előtt. A feleségem bent a házban süti a pontyszeleteket. Mindenki megjön, iszunk a hiányzó Orsós Erzsébet egészségére, aki küldött nekünk egy palack tokaji barikolt furmintot. (Grande Selection). De megkóstoltuk a mi otthoni szilvapálinkánkat is még ebéd előtt. Aztán öt óráig beszélgettünk és csak ekkor váltunk el egymástól. Meglepően gyorsan telt el a nap.

Július nyolcadika, hétfő. Kicsattanóan nyáridő. Munkanap, de nem teljes a létszám, Erik és Zsófi segítenek a felvételi vizsgákon, valószínűleg csak késő délután fognak a műterembe jönni. Hajni a *Tarpatok völgyének* tarajos hegyeit mintázza a fonalaival, a Nagycsaládosok Egyesületének a vendégei betérnek hozzánk, úszógumit kérnek, kérdezik, hogy hol fognak tornázni. Megegyezünk velük, hogy nem mitőlünk, és, hogy máshol... De mindenki kedvesen

veszi tudomásul, hogy mi bitoroljuk a helyiségeiket. Méghozzá püspöki engedéllyel. Ez a hét még a miénk. Valamelyest bizonytalankodunk a képek elhelyezésének, időleges tárolásának hogy - mikéntje felől. Nincs még megoldás. Nincs tudásom arról sem egyelőre, hogy dédelgetett tervem, egy formás kis katalógus hogyan és főleg, miből fog majd elkészülni. Pedig valamennyien nagyon szeretnék. Minimális programnak jobban megvalósítható lenne, ha a kari honlapot vennék igénybe. De nem ebbe szeretnék beletörődni. Miközben talán sokaknak unalmasnak tetszik ez a telepi munka. Mindig szól valamilyen zene, de az is halkan. A kollégák csendben festenek, varrnak, melegítik a viaszt, vagy szőnek. Mindenki magára figyel, a mozdulataira, hogy sok idő ne vesszen el, arra. Hajni jön többnyire először. Ő másodéves, neki legfontosabb még a munkája, az esély, hogy kezei közül művészet kerül ki. A többieknek már dolguk van. Ügyintézők, kötöttségek. Ők a felsőbb évesek. Zsófi és Erik segédkeznek a felvételi vizsgákon. Ma, kedd délelőtt vannak az egyetemen utoljára ebben a segítői minőségükben, délután már akadálytalanul festhetnek. Bianka is felforrósította a varrógépet, az első kis, kézzel varrott lovaglő nőalakja után már nagyobb, más léptékű lovasok következnek, ezeket a gép segítségével is lehet varrni. Góré Szabina vásznára felkerült már három kis lovacska, a felület a viasszal festés következtében igazán érdekes, a narancsos anilinfesték különös sugárzást biztosít már ma is a viaszgöbökből álló körvonalaknak. Bejön hozzánk a NOE (Nagycsaládosok...) egyik kedves ügyintézője és beszélgetünk az ikonfestészet bizonyos angyal-alakjairól. Feladatot ad, amennyiben a nemek miben és hogyan létezik és az ikonokon reprezentált életkorok felől érdeklődik. Van egy-két példánk, szakavatott eligazítást azonban most nem adhatunk. Mindennek utána kell nézni.

Kedden, kilencedikén délelőtt elég sok munkám volt, el kellett készítenem egy DLA-s hallgató disszertáció tervének bírálatát. Ezen dolgoztam, de leveleznem is kellett szakdolgozat ügyben, elkezdtünk kiadási tervekről beszélgetni a Kronosz Kiadóval. Tizenegyre ki kell mennem az egyetemre. Vannak aláírni való anyagok a művészetterápia aktuális félévének lezárása körül, búcsúztatjuk Várkonyi kollégánkat, aki nyugdíjba ment. Ő nem tud arról, hogy megünnepelnénk, meglepetésnek szánjuk az összejövetelt: kap tőlünk egy, számára és erre a napra készült plakettet. De minden késett egy kicsit, köszönhetően annak, hogy a pesti vonat is késett, Raffay Endre tanszékvezető úrnak pedig vezérszónoknak kell lennie ezúttal. Fél egykor aztán Fusz Györggyel folytatjuk az interjút. Könyvet készítek kerámiaszobrászati tevékenységéről. Őt meg a felvételi vizsgáról rángattam ki, de nem szabódott, szívesen jött. Beszélgettünk a nyolcvanas évek elejének magyar kerámiaművészeti mozgalmairól. Innen igyekeztem vissza aztán a múzeumba, ahol már dolgoztak a "táborlakók". Erik küzd a szanzavériával, Hajni Tátrája már csaknem elkészült, és Szabina képén is kiszínesedtek a lovacsok. Zsófi is megjött a felvételiből, nagy lendületet véve keveri a festékeit és áll neki a rinoceroszainak. Bianka utolsó számlája is megjött, azt holnap leadom és most kifizetem a tartozásaimat azoknak, akik megelőlegezték az anyagköltségeket. Egy pénzváltó körút a kioszkba, az ajándékboltba a Papucs mellé. A Papucsban rideg volt a pultos néni, ő nem vált pénzt. Nyilván attól tartott, hogy hamis bankóval állok elő. Megbeszéltük, hogy szombaton este találkoznánk egy végső számvetésre, de kiderült, hogy akkor nekünk Kosári Aurél lányának, Katának az esküvőjére kell mennünk, így hát az összejövetelt áttettük egy nappal korábbra, péntekre. Hajni már akkor sem lesz itt, haza kell utaznia. De ezt mondja Tóth Bianka is, jönnek érte és a holmijaiért. Nekem aznap este még megbeszélésem volt Eröss Zsolttal, a Kronosz Kiadó főszerkesztőjével néhány tervezett könyv kiadásának módozatairól. Három munkáról tárgyaltunk. Köztük volt a Csontváry életregény, aminek a megírása már egy éve foglalkoztat. Éjfél felé fejeződött be nekem a nap.

Szerdán reggel (ez július 10.-e) nyolcra a Doktori Tanács ülésére kellett mennem, én referáltam Tóth Miklós doktori eljárásának megkezdését, a kérvényét és adtam támogatást is

neki mindenhez. Közben a telep lakói kilenckor várták a bebocsáttatást. Meg is jegyezte később Erik, hogy amint kiteszem innen a lábam, kezdődik a henyesség. Nem jöttek ugyanis nyitni a műtermet. Erik hívott telefonon, jelezte ezt, én felhívtam Szarka urat, aki kedvesen mondotta, hogy már megy is nyitni. Ehhez képest a gyerekek még vártak negyed órát erre.

Nekem közben még volt elszámolni valóm Dula Gabinál, az időközben kikerülő Tóth Miklósnak átadtam az ajánlásokat, visszavittem a dékáni kesztyűmet Lakner Tamásnak és a tanszéki dolgokról beszélgettem Raffay Endrével. Amikor visszaértem az egyetemről, csak hárman dolgoztak a műteremben, de ott volt velük Losonczy István kolléga, megvitattunk vele néhány technikai rész kérdést. De terpentinnel le tudtam mosni a lábamról a biciklilánc okozta olajfoltokat is. Délután készítünk majd kis interjúkat mindegyik résztvevővel, kíváncsi vagyok arra, hogy szavakkal mint formulázható a Csontváryhoz fűződő kapcsolatuk. Egy majdani katalógusban ez nélkülözhetetlen lesz. Forrásközlés. Sorban beszélgetek mindenkivel. Tóth Bianka és Góré Szabina már nyilatkozott a Csontváryval kapcsolatos érzéseikről, az inspirációról, amit kaphattak tőle. És saját műveikről, azoknak okáról, technikáiról, a tartalmi megfontolásokról. Amikor Szabinával átmentünk a kioszkba, a lépcsőházban talákoztunk egy mozgássérült idősebb nővel, aki csak állt a lépcső aljában és szemrehányóan mondotta nekünk, hogy nem tud felmenni. Hogy Pestről jött, sorolta a kilométereket, és lám, itt ez a helyzet. Felajánlottam, hogy gólya viszi pózban akár fel is vihetnénk, vagyunk annyian, de elég megrettenve nézett vissza rám... Sajnálunk és elköszöntünk tőle. Kértünk a kocsmában baracklét és nagyfröccsöt. Megcsináltuk az interjút. Közben irtó szemtelen legyen csípték, harapták a lábunk szárát. A többiek is sorra kerülnek, hiszen még találkozhatunk nálunk pénteken este, és a hátralévőket akkor kikérdezhetem. Zsófi vetette fel ezt az utolsó találkozót, amivel én teljesen egyetértek. Tehát pénteken. Erikék megjöttek a felvételiéről, az utolsó forduló, a művészettörténet maradt hátra, szomorúan számoltak be a vizsgára érkező, érthetetlenül tájékozatlan fiatalemberekről. Akiiket ma a fenntartások ellenére fel lehet venni. Hét órakor szótlanul, minden bizonnyal elég fáradtan mentünk haza. Néhányan még visszamentek a Karra, a hazaköltözés előtt rendet kell csinálniuk a régi műhelyükben.

És már július 11.-e, csütörtök van. Hajni és Bianka készül haza, a végzősöknek a péntek délelőtt a diploma átvételének az ideje, nem fognak a múzeumi műhelyben dolgozni. Miközben jöttem a múzeum felé, talákoztam Gamus Árpáddal, a galéria igazgatójával, kértem, segítsen a képek időleges eltárolásában. Azonnal és fenntartások nélkül adta a galéria Major utcai raktárát, még talán a szállításban is segít majd. A probléma evvel az csupán, hogy a képek a hét végén még igen frissek, érzékenyek lesznek, nem szállíthatók. Kell valahol szerezni egy átmeneti tároló helyiséget nekik. Beszélek a nagycsaládosokkal, itt sajnos a Hungario miatt nem lesz egy talpalatnyi hely sem. A püspökségen szóltam, hogy most kilenc előtt elkezdenék már a munkát, azonnal jöttek, nyitották a műtermet, viszonylag hosszan elbeszélgettem a kollégával, aki érdeklődéssel nézte végig az eddig készült képeket, szobrokat. Kisgyereke a Szent Mór iskolába jár, és jómagam nem találok véletlenszerűen az érdeklődését, a gyerek tanára Hizsnyik Dénes, egykori diákunk, majdhogynem barátom is. És nem hagy békén a képek tárolásának kérdése. Átmegyek a Dóm Kőtárba. Régi ismerőssémmel, Marikával találkozom. Javasolja, hogy a szentélylejáró mögé tegyük be a dolgokat. Nagy nyereség ez. Vigyáznak rájuk, száradnak, és a legérzékenyebb állapotukban nem kell sokat szállítani őket, szombaton kézben átvisszük most majd oda mindent. Csilla közben még felvitt a felületére egy nőportrét a *Mária kútjából*. Igen kifejezővé vált ezáltal a munka, de még mindig sok tennivaló van hátra. A festés mellett nekiállt a Csontváry mesekönyv megírásának, rajzolásának, ami a mester életének valós és mesészerűen csodaelemekkel is színezett eseményeiből válogat. Valamint létrehoz ilyeneket. Csontváry

olykor gyermekes forma és gondolatvilága pedig kitűnő stílár alap mindehhez. Megcsináltam a beszélgetést Csanádi Hajnallal és Keresztes Csillával, holnap ezeket felteszem majd a kéziratba. Este pedig a majdnem kétszáz szép dokumentumot rendezgettem, válogattam ki egy tucatot, amit az egyetemi honlapra felteszünk. Ha engedélyezik. Jól jegyezte meg Péter, hogy evvel az engedélyezési procedúrával veszítjük el azt az előnyt, amit a net frissessége jelenthetne. Ezt a hibát biztosan nem kellene elkövetnünk, amikor a kari honlapot megreformáljuk.

Írtam az egyetemi honlaphoz egy rövid és tömör kis szöveget az elmúlt szemeszterről és a telepről, megemlítve a segítőinket is. A péntek délelőtt már hézagos volt valamelyest. Július 12. Gyakorlatilag az utolsó nap, hiszen szombaton már valószínűleg csak az összecsomagolás, takarítás és a Dóm Kőtárba szállítás van hátra. Többeknek dolga volt még az egyetemen, ma van egyébként a diplomaátadó ünnepség, amire se Szabinának, se Eriknek nem kellett elmennie, mert nincs még meg a nyelvvizsgájuk, nem kaphatják meg a diplomájukat. Az utolsó mozdulatok ezek, Hajni és Bianka ma hazautaznak. Komoly hiányérzeteim vannak a dokumentációt illetően, azért izgulok, hogy még egy pillanatra mindenki összejöjjön, nagyon szeretnék egy csoportképet a Csontváry szobornál, vagy a múzeum előtt. Délelőtt letisztáztuk az interjúkat, mindenki átolvasta a maga penzumát, javításokat, kiegészítést javasoltak. Megjött végre Keresztes Csilla, megoldódni látszik a nagy gondom. Lesz csoportkép. Először felmentünk a Csontváry kiállításra, az egyik teremőr fotózott le bennünket, majd kimentünk a múzeum elé és a felirat alatt egy járókelővel készítettünk felvételt, majd ugyanígy a Csontváry szobor előtt. Délután kettőkor Hajni, háromkor Bianka is elutaztak. Előbbi kapcsolódik egy szegedi alkotótábor második hetéhez, Biankának dolgoznia kell Bikalon az ottani élménybirtokon.

Négyen maradtak a műteremben. Mindenki csendben és megszakítatlanul dolgozik. Nagy átalakulásokon mennek át a képek, finom részletek kerülnek fel a felületekre, lassan a befejezés következik mindenki esetében, miközben joggal jegyzik meg a gyerekek, hogy nincs befejezett kép, csak befejezhető munkálkodás. Valami oknál fogva ma már fél hétkor szinte mindenki átöltözött, levetette a munkaruháját és várjuk Bencze sekrestyés urat a kulcsokkal. Ő azonban csak hétkor jön, teljes szabályszerűséggel. Megbeszéljük a szombat reggeli nyitás időpontját és sétálunk a Megye utca felé. Ma rendezzük a záró találkozást, mert szombaton délután már esküvőre vagyunk hivatalosak. A feleségem készít egy nagy rakás kacsaszíros kenyeret és salátákat, hagymát, Erik és Zsófi délután behűtött rozéját feladjuk, de kínálunk jóféle csíkszentsimoni ágyaspálinkát, adacsi szilvát. Megkóstoljuk, falatozunk, majd besötétedvén gyertyákat gyújtunk, a hűvösödő éjszakában pulóvereket húzva, kendőkkel takargatva magunkat, beszélgetünk. Kerül az asztalra Szekszárdról jó cabernet. Mogyoró. Éjfél közelében váltunk el egymástól. Észre sem vettük, hogy négy órán át ültünk az asztal mellett a teraszon. Jómagam még megválaszoltam néhány levelet, átgondoltam a következő napot.

Szombat már az utolsó nap, július 13. Eddig kértük és eddig kaptuk meg a termet. Még mindenkinek van tennivalója a képeivel, Erik megfesti utolsó rigóját a kép bal felsőoldalán, Szabina háttérrel fest a csikóinak, Zsófi eltünteti a festetlenül hagyott kis felületeket a nagy formák érintkezésének határán, a rinocéroszok lábainál. Csilla még nincs itt. Neki azonban már kész a festménye, két napja lényegében csak a képeskönyvén, a *Tivadar utazásain* dolgozik. Megcsináltam Tollas Erik interjúját, el is olvastam Zsófi-val, Erikkel. Javítottunk, mentettünk. 11 óra körül Zsófi-val átvittük Hajni nagy keretét az északi szentélylejáró mögé, én még nyomban odavittem hozzá Csilla festményét, Szabina képét, majd barátságosan elbeszélgettem a beugró teremőrrel, aki ugyan nem tudott arról, hogy mi oda képeket viszünk

betárolásra, de szívesen fogadta a munkákat. Fél egykor Erikkal betettük az autóba a varrógépet, hazavittük, igen körülményesen felcibáltuk az emeleti vendégszobába. Nehezebb volt, mint lehozni, a szűk lépcsőházban sokat ügyetlenkedtünk. Ezután visszamentünk a műterembe. a múzeumba, összetakarítottunk, a bútorokat visszarendeztük, a festőszereket, eszközöket bepakoltuk a csomagtartóba, sajnos Erik üres vászna nem fért el az autóban, neki gyalog kellett kijönnie a Karra, ahová mi, a még itt maradtak, mindent kiszállítottunk. Kézfogás, puszi. Holnap vasárnap. Nekem a nyári szabadság kezdete. Hegyek, vizek.